

*Retaule de
Guerau de Castellvert*

ESGLÉSIA PARROQUIAL DE SANT PERE DE XÀTIVA

RETAULE DE GUERAU RIPOLL DE CASTELLVERT

MARIANO GONZÁLEZ BALDOVI

A finals del segle XIV, Francesca Ripoll i de Sanç, senyora del Genovés, va fundar en l'església de Santa Maria de Xàtiva un benifet davall la invocació de sant Miquel i sant Jordi, el patronat del qual va passar al seu fill Miquel Sanç Ripoll, senyor d'Alboi, quan va contraure matrimoni amb Elionor de Castellvert. Com a condició per a heretar el senyoriu del Genovés, el fill d'ambdós, Bernat Sanç de Castellvert, nascut en 1381, va haver d'adoptar per primer cognom el del llinatge de la seua àvia, i va passar a dir-se Bernat Ripoll, abans Sanç de Castellvert.

Bernat Ripoll es va casar amb una parenta seua, Damiata Violant de Castellvert, amb la qual va tindre, entre d'altres fills, Guerau, que en 1464 heretà el senyoriu del Genovés i el patronat dels benifets de sant Miquel i sant Jordi de la col·legiata de Xàtiva.

Mossén Guerau Ripoll de Castellvert, abans Sanç, senyor del Genovés, va morir el 5 de gener de 1500. En el seu testament, rebut tres dies abans, va disposar que el soterraren en la capella tot just edificada per ell en la seu de Xàtiva davall la invocació de sant Miquel i sant Jordi, en la qual havia fundat un altre benifet amb la invocació de sant Guerau.

A finales del siglo XIV, Francisca Ripoll y de Sanç, señora de El Genovés, fundó en la iglesia de Santa María de Xàtiva un beneficio bajo la invocación de San Miguel y San Jorge, cuyo patronato pasó a su hijo Miquel Sanç Ripoll, señor de Alboi, cuando este contrajo matrimonio con Leonor de Castellvert. Como condición para heredar el señorío de El Genovés, el hijo de ambos, Bernat Sanç de Castellvert, nacido en 1381, tuvo que adoptar como primer apellido el del linaje de su abuela, pasando a llamarse Bernat Ripoll, antes Sanç de Castellvert.

Bernat Ripoll casó con una pariente suya, Damiata Violant de Castellvert, con quien tuvo entre otros hijos a Guerau que en 1464 heredó el señorío de El Genovés y el patronato de los beneficios de San Miguel y San Jorge de la colegiata de Xàtiva.

Mossén Guerau Ripoll de Castellvert, antes Sanç, señor de El Genovés, murió el 5 de enero de 1500. En su testamento recibido tres días antes dispuso que se le enterrase en la capilla recién edificada por él en la Seo de Xàtiva bajo la invocación de San Miguel y San Jorge, en la que había fundado otro beneficio bajo la invocación de San Guerau.

Hi ha, per tant, una coincidència entre els noms del testador i de son pare i els sants representats en dos de les escenes principals i també entre els quarters dels escuts heràldics i els llinatges de Guerau Ripoll, com més avall descrivim. Sabem també que esta família vivia al carrer de Montcada, que sempre ha pertangut a la parròquia de Santa Maria, per la qual cosa és ben poc probable que es construïra un sepulcre en una parròquia distinta. Per dits motius, no sembla haver cap dubte respecte que el retaule de Sant Guerau o de Guerau Ripoll de Castellvert, que hem conegut en la capella baptismal de l'església de Sant Pere de Xàtiva, és el que cap a l'any 1500 va encomanar Guerau Ripoll per a la seua capella funerària en la col·legiata, el qual, en època desconeguda, va ser traslladat a l'esmentada parròquia.

El retaule consta de dos carrers laterals, espina, polsera i predel·la. En el carrer lateral esquerre es representen: sant Guerau, sant almoner patró del fundador de la capella, i sant Miquel, un dels titulars de l'antic benifet fundat per Francesca Ripoll; l'escena superior del segon carrer està dedicada a sant Bernat, nom del pare del donant, i la inferior recull l'altra antiga advocació del benifet de sant Jordi. L'espina representa la Transfiguració.

En un cert moment, amb la finalitat d'afegir-li una fornícula per tal de col·locar una imatge ja perduda, es va retirar la taula central, autèntica titular del retaule, la qual pugué tindre dos escenes, igual com els altres dos carrers, o bé només una. Desaparegueren aleshores també les cresteries que separaven entre elles les escenes verticals.

En la polsera del retaule, d'esquerra a dreta i de baix cap amunt, tenim: sant Pau, sant Felip, santa Caterina de Siena, santa Anna, Crist en majestat, santa Elena, santa Magdalena, sant Jeroni i sant Onofre. Són sants

Existe pues una coincidencia entre los nombres del testador y de su padre y los santos representados en dos de las escenas principales así como entre los cuarteles de los escudos heráldicos y los linajes de Guerau Ripoll, como más abajo describimos. Sabemos también que esta familia vivía en la calle de Montcada, que siempre ha pertenecido a la parroquia de Santa María, por lo que es muy improbable que construyera un enterramiento en una parroquia distinta. Por estas razones, no parece haber ninguna duda acerca de que el retablo de San Guerau o de Guerau Ripoll de Castellvert, que hemos conocido en la capilla baptismal de la iglesia de San Pedro de Xàtiva, es el que hacia el año 1500 encargó Guerau Ripoll para su capilla funeraria en la colegiata, el cual, en época desconocida, fue trasladado a la citada parroquia.

Consta el retablo de dos calles laterales, espina, guardapolvo y predela. En la calle lateral izquierda se representan: San Guerau, o Gerardo, santo limosnero patrono del fundador de la capilla, y San Miguel, uno de los titulares del antiguo beneficio fundado por Francisca Ripoll; la escena superior de la segunda calle está dedicada a San Bernardo, nombre del padre del donante, mientras que la inferior recoge la otra antigua advocación del beneficio de San Jorge. La espina representa la Transfiguración.

En determinado momento, con el fin de incorporarle una hornacina para albergar una imagen de bulto ya perdida, se retiró la tabla central, autèntica titular del retablo, que pudo tener dos escenas, como ocurre en las otras dos calles, o bien una sola. Desaparecieron entonces también las cresterías que separaban entre sí las escenas verticales.

En el guardapolvo del retablo, de izquierda a derecha y de abajo a arriba tenemos a: San Pablo, San Felipe, Santa Catalina de Siena, Santa Ana, Cristo en majestad, Santa

Plànol de situació. Antic barri del mercat.

Plano de situación. Antiguo barrio del mercado.

Església parroquial de Sant Pere de Xàtiva. Vista actual.

Iglesia parroquial de San Pedro de Xàtiva. Vista actual.

de devoció molt freqüents en els retaules valencians. A una banda i altra es conserven els escuts del comitent: llinatge dels Sanç en els dos quarters de l'esquerra, de Ripoll en el dret superior, i de Castellvert en l'inferior.

La predel·la està formada per set escenes: l'oració a l'hort, l'empresonament, Jesús davant de Pilat, Crist baró de dolor, la flagel·lació, el camí del calvari i la Pietat.

Les taules principals, de millor faïçó, són obra del Mestre de Xàtiva, i la resta, del seu obrador. Però, qui és este Mestre de Xàtiva?, quin artista hi ha darrere d'este nom de laboratori que empren els especialistes per tal d'identificar un autor de nom desconegut? Fins ara no és possible respondre la pregunta. Només sabem que durant els darrers anys del segle XV i els primers del XVI va florir a Xàtiva un actiu focus pictòric, ateses les nombroses taules conservades en la ciutat i municipis pròxims, d'autors diversos però d'estil molt semblant, retardatari, de fons daurats i profusos plecs tèxtils, com era

Elena, Santa Magdalena, San Jerónimo y San Onofre. Son santos de devoción muy frecuentes en los retablos valencianos. A uno y otro lado se conservan los escudos del comitante: linaje de los Sanç en los dos cuarterles de la izquierda, de Ripoll en el derecho superior, y de Castellvert en el inferior.

La predela está compuesta por siete escenas: la Oración en el huerto, el Prendimiento, Jesús ante Pilatos, Cristo varón de dolor, la Flagelación, Camino del Calvario y la Piedad.

Las tablas principales, de mejor factura, son obra del llamado Maestro de Xàtiva, y el resto, de su taller. Pero, ¿quién es este Maestro de Xàtiva?, ¿qué artista hay detrás de ese nombre de laboratorio que usan los especialistas para identificar un autor cuyo nombre se desconoce? Hasta ahora no es posible responder a la pregunta. Sólo sabemos que durante los últimos años del siglo XV y primeros del XVI floreció en Xàtiva un activo foco pictórico a juzgar por las numerosas tablas conservadas en la ciudad y municipios cercanos, de autores diversos pero de estilo muy próximo, retardatario, de fondos de oro y profusos pliegues textiles,

Església parroquial de Sant Pere de Xàtiva.
Detall del teginat gòtic.

Iglesia parroquial de San Pedro de Xàtiva.
Detalle del artesanado gótico.

Dreta. Església parroquial de Sant Pere de Xàtiva.
Al fons, el retaule major de sant Pere.

Derecha. Iglesia parroquial de San Pedro de Xàtiva.
Al fondo, el retablo mayor de san Pedro.

encara del gust de la burgesia i la noblesa xativenca i valenciana.

En aquella època vivien a Xàtiva els pintors Mestre Julià, Vicent Bernat, Antoni Cabanes i Joan Vendrell, dels quals no coneixem cap obra. Potser algun dia els investigadors podran identificar entre ells el Mestre de Xàtiva.

El retaule presentava un greu deteriorament general i, sobretot una considerable pèrdua de capa pictòrica, carbonitzada per la flama dels ciris, en les escenes de sant Miquel i sant Jordi situades a la part inferior, i també nombroses agressions en els rostres i les figures dels botxins de la predel·la. En començar les obres de l'església de Sant Pere va ser desmuntat i traslladat als tallers del Museu de Belles Arts de València, amb els altres dos retaules de la parròquia, a fi de ser restaurat, tasca que ha estat realitzada pel Centre Tècnic de Restauració de la Generalitat Valenciana.

como era aún del gusto de la burguesía setabense y valenciana.

Por esta época vivían en Xàtiva los pintores Mestre Julià, Vicent Bernat, Antoni Cabanes y Joan Vendrell, de los cuales no conocemos ninguna obra. Tal vez algún día los investigadores puedan identificar entre ellos al Maestro de Xàtiva.

El retablo presentaba un grave deterioro general, pero sobre todo una considerable pérdida de capa pictórica, carbonizada por la llama de los cirios, en las escenas de San Miguel y San Jorge situadas en la parte inferior, así como numerosas agresiones en los rostros y figuras de los sayones de la predela. Al iniciarse las obras de la iglesia de San Pedro fue desmontado y trasladado a los talleres del Museo de Bellas Artes de Valencia junto a los otros dos retablos de la parroquia en espera de ser restaurado, tarea que ha sido llevada a cabo por el Centre Tècnic de Restauració de la Generalitat Valenciana.

RESTAURACIÓ DEL RETAULE DE GUERAU DE CASTELLVERT

CRISTINA VÁZQUEZ ALBALADEJO

INTERVENCIONS ANTERIORS

El 1985 la Conselleria de Cultura inicia el projecte per a la restauració integral de l'església de Sant Pere de Xàtiva. Les primeres intervencions d'urgència dutes a terme amb esta finalitat varen incloure la protecció i el trasllat per a la futura restauració del retaule de Guerau de Castellvert, situat a la capella de sant Vicent.

A fi d'evitar en el trasllat possibles pèrdues de policromia, les zones més danyades del retaule, corresponents a les taules laterals, varen ser protegides *in situ* amb coles orgàniques i paper de seda.

Anys després, la taula que representa sant Guerau l'Almoïner va ser restaurada al Departament de Restauració del Museu Sant Pius V amb motiu de la seua exposició en la mostra sobre els Borja que va tindre lloc al palau de l'Almodí de la ciutat de Xàtiva.

ESTAT DE CONSERVACIÓ

Les escenes representades en el retaule s'organitzen seguint l'estructura habitual dels retaules del gòtic valencià. Originalment estava format per tres carrers de dos pisos cada un, l'àtic, el guardapols i la predel·la.

INTERVENIONES ANTERIORES

Hacia 1985 la Conselleria de Cultura inicia el proyecto para la restauración integral de la Iglesia de San Pere de Xàtiva. Las primeras intervenciones de urgencia llevadas a cabo con este fin incluyeron la protección y el traslado para su futura restauración del Retablo de San Guerau de Castellví, colocado en la Capilla de San Vicente.

Con objeto de evitar en el traslado posibles pérdidas de policromía, las zonas más dañadas del retablo correspondientes a las tablas laterales fueron protegidas *in situ* con colas orgánicas y papel de seda.

Años después, la tabla que representa a San Guerau l'Almoïner fue restaurada en el Departamento de Restauración del Museo San Pío V con motivo de su exposición en la muestra sobre Los Borja que tuvo lugar en el Palacio del Almudín de la ciudad de Xàtiva.

ESTADO DE CONSERVACIÓN

Las escenas representadas en el retablo se organizan siguiendo la estructura habitual de los retablos del gótico valenciano. Originalmente estaba formado por tres calles de dos pisos cada una, ático, guardapolvos y predela.

Empresonament (detall de la predel·la) abans i després de la restauració.

Prendimiento (detalle de la predela) antes y después de la restauración.

La taula central destinada a representar l'advocació principal del retaule ha desaparegut. És possible que la seua policromia resultara danyada a conseqüència de l'incendi que va afectar també els extrems inferiors dels carrers laterals. En el seu lloc i ja en el primer decenni d'este segle, segons podem veure en una fotografia de Sarthou, este espai es va mutilar amb la col·locació d'una fornícula al mur, decorada amb un fons de celatges, que contenia una escultura de sant Vicent.

El tall practicat en la fusta del suport a fi de col·locar la fornícula afecta també una part dels carrers laterals i l'àtic, en què hi ha elements pictòrics fragmentats. Este tall va comportar, així mateix, la pèrdua d'una part de la decoració en talla daurada que emmarcava els carrers, com és el cas de les pilastres i de la traceria o dossier del carrer central.

El suport del retaule és de fusta de conífera. Els carrers estan formats per l'encaix de dos plafons en unió viva, protegits al revers amb sulfat càlcic, teles de lli i estopa subjectats amb la característica estruc-

La tabla central destinada a representar la advocación principal del retablo se halla desaparecida. Es posible que su policromía resultara dañada como consecuencia del incendio que afectó también a los extremos inferiores de las calles laterales. En su lugar y ya en el primer decenio de este siglo, según podemos apreciar en una fotografía de Sarthou, este espacio se mutiló con la colocación de una hornacina en el muro, decorada con un fondo de celajes, que albergaba una escultura de San Vicente.

El corte practicado en la madera del soporte con objeto de colocar la hornacina afecta también a parte de las calles laterales y al ático, apreciándose en ellos elementos pictóricos fragmentados. Este corte supuso asimismo la pérdida de parte de la decoración en talla dorada que enmarcaba las calles, como es el caso de las pilastras y de la tracería o doselete de la calle central.

El soporte del retablo es de madera de conífera. Las calles estan formadas por el ensamblaje de dos paneles en unión viva, recubiertos en el reverso con sulfato cálcico, telas de lino y estopa que van sujetos con la carac-

Taula de sant Miquel. Procés de restauració.
 Tabla de san Miguel. Proceso de restauración.

Flagel·lació (detall de la predel·la) abans i després de la restauració.

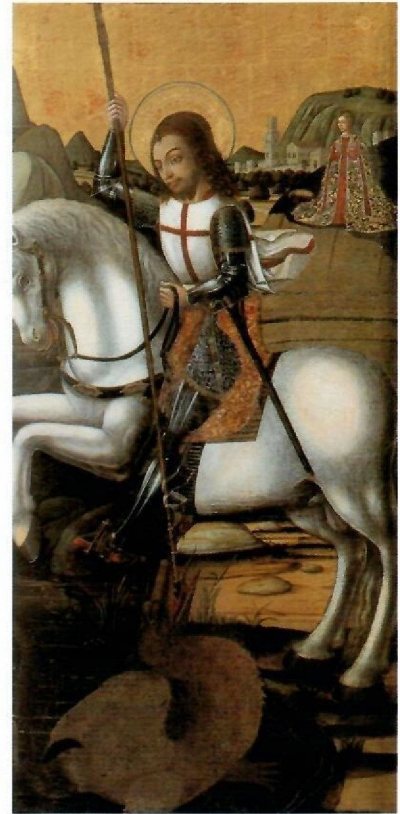
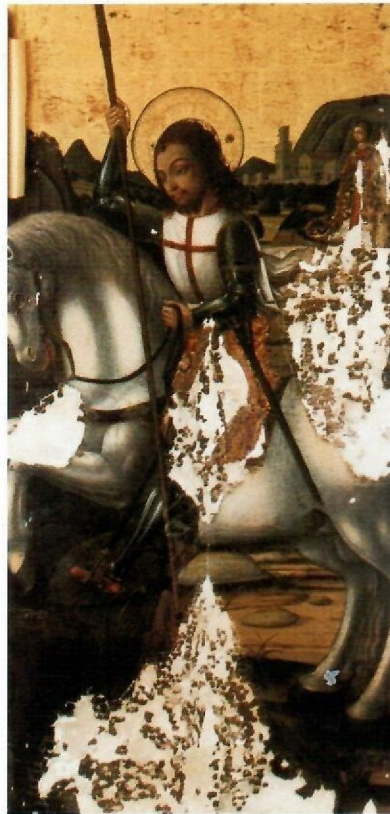
Flagelación (detalle de la predela) antes y después de la restauración.

tura de travessers en forma d'aspa o creu de sant Andreu i claus de forja. Els canvis higromètrics soferts a conseqüència de les distintes ubicacions del retaule han provocat l'aparició en la fusta de clivelles menudes i fenèdres, així com la deterioració de la capa de sulfat càlcic del revers, que es troba parcialment disgregada.

Tant el suport com l'estructura de travessers han patit un moderat atac de xilòfags, en concret de corcons i tèrmits, que en l'actualitat estan inactius. No obstant això, podem constatar que este dany no suposa una minva considerable en la consistència mecànica i portant.

terística estructura de travesaños en forma de aspa o cruz de San Andrés y clavos de forja. Los cambios higrométricos sufridos como consecuencia de las distintas ubicaciones del retablo han provocado la aparición de pequeñas grietas y fendas en la madera, así como el deterioro de la capa de sulfato cálcico del reverso, que aparece parcialmente disgregada.

Tanto el soporte como la estructura de travesaños han sufrido un moderado ataque de xilófagos, en concreto de carcoma y termita, que en la actualidad permanecen inactivos. Sin embargo, podemos constatar que este daño no supone una merma considerable en su consistencia mecánica y portante.

Taula de sant Jordi amb el drac. Procés de restauració.
Tabla de san Jorge con el dragón. Proceso de restauración.

El tall de la taula central va suposar també l'eliminació dels travessers de l'àtic, que varen ser substituïts per uns altres disposats en sentit horitzontal.

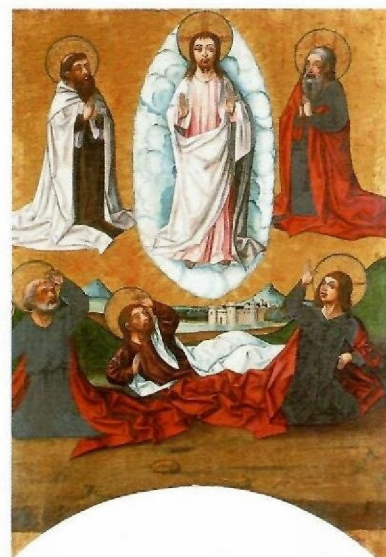
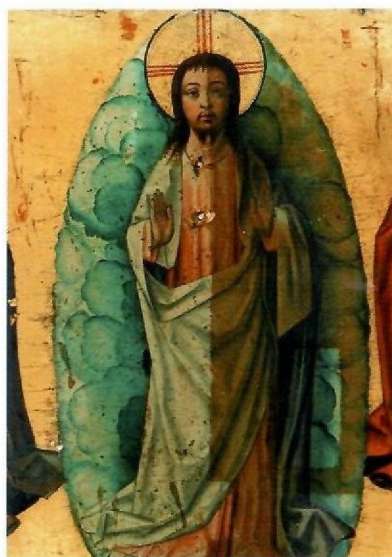
La tècnica pictòrica utilitzada és el temple sobre fons daurat a l'aigua. Podem observar que l'acabament dels detalls, com els cabells, i la intensificació de les llums i les ombres es fa amb traços fins de pinzell i tècnica fluida, a fi d'aconseguir més realisme i volum en les formes. L'envelliment natural dels materials que la componen ha provocat l'aparició d'una xarxa de clivelles amb desprendiments puntuals de pel·lícula pictòrica i preparació.

Però els danys de més consideració els trobem en les escenes de sant Miquel i de sant Jordi, que varen sofrir

El corte de la tabla central supuso también la eliminación de los travesaños del ático, que fueron sustituidos por otros dispuestos en sentido horizontal.

La técnica pictórica utilizada es el temple sobre fondo dorado al agua. En ella podemos observar como la terminación de pequeños detalles como el pelo y la intensificación de luces y sombras se realiza por medio de trazos finos de pincel y técnica fluida, con objeto de conseguir un mayor realismo y volumen de las formas. El envejecimiento natural de los materiales que la componen ha provocado la aparición de una red de craquelados con desprendimientos puntuales de película pictórica y preparación.

Pero los daños de mayor consideración los encontramos en las escenas de San Miguel y de San Jorge, que sufrieron

Àtic. Procés de restauració.
Ático. Proceso de restauración.

de manera més directa els efectes de l'incendi, l'origen del qual podria ser degut a l'excessiva proximitat d'una antiga font d'il·luminació del retaule. En les dos taules es perceben importants pèrdues de pintura i preparació que deixen al descobert la tela subjacent i la fusta, les dos ennegrides per la calcinació. L'excessiva calor sofrida per les taules va produir un ressecament i una pèrdua de cohesió entre els estrats pictòrics, així com l'aparició d'abundants bambolles amb crestes molt endurides en les vores.

En el cas de la predel·la, els majors danys en la pel·lícula pictòrica són deguts a agressions voluntàries que mutilen els rostres dels personatges infidels i que han sigut realitzades amb un objecte punxant.

Les successives capes de vernís superposades a la pintura al llarg dels anys presentaven un procés d'oxidació generalitzat. A això cal afegir una pel·lícula de brutícia ambiental, gotes de cera i deposicions d'insectes, que, en conjunt, alteraven la comprensió estètica de l'obra.

de manera más directa los efectos del incendio cuyo origen pudo deberse a la excesiva proximidad de una antigua fuente de iluminación del retablo. En ambas tablas se aprecian importantes pérdidas de pintura y preparación que dejan al descubierto la tela subyacente y la madera, ambas ennegrecidas por la calcinación. El excesivo calor sufrido por las tablas produjo un ressecamiento y pérdida de cohesión entre los estratos pictóricos, así como la aparición de abundantes cazoletas con crestas muy endurecidas en sus bordes.

En el caso de la predela los mayores daños en la película pictórica se deben a agresiones voluntarias que mutilan los rostros de los personajes infieles y que han sido realizadas con un objeto punzante.

Las sucesivas capas de barniz superpuestas a la pintura a lo largo de los años presentaban un proceso de oxidación generalizado. A esto hay que añadirle una película de suciedad ambiental, gotas de cera y deposiciones de insectos, que en conjunto, alteraban la comprensión estética de la obra.

En primer lloc es va procedir a la desinfecció i desinsectació del suport com a mesura preventiva.

A continuació, i a causa del risc de desprendiments, es va portar a terme la consolidació i l'assentament de l'estrat pictòric. Este procés va resultar particularment delicat en les àrees de pintura calcinada, en què es va recuperar progressivament la cohesió entre les distintes capes emprant un adhesiu polivinílic i coles naturals.

Les intervencions en el suport varen continuar amb una neteja mecànica del revers, en la qual varen ser retirades les restes d'algeps i estopa disgregats que ja no complien la seua funció. Després de tot això, vàrem poder tractar algunes de les zones que presentaven més deterioració: galeries de xilòfags, clivelles, juntures d'encaix i exsudacions de nusos, entre d'altres.

Varen ser també eliminats del suport tots aquells elements aliens que hi provocaven danys, com tatxes, grapes, caragols i altres elements metàl·lics que provenien d'antigues subjeccions al mur.

La consolidació estructural de la fusta va ser realitzada amb l'ús d'un copolímer acrílic. Les juntures d'encaix dels plafons així com les clivelles i fenedures es varen consolidar amb un sistema d'encadellat, utilitzant com a material la fusta de balsa i un adhesiu polivinílic.

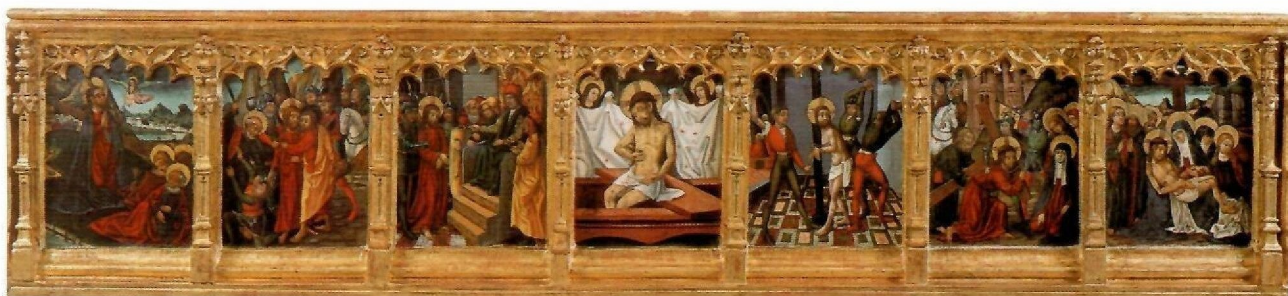
En primer lugar se procedió a la desinfección y desinsectación del soporte como medida preventiva.

A continuación, y debido al riesgo de desprendimientos, se llevó a cabo la consolidación y sentado del estrato pictórico. Este proceso resultó particularmente delicado en las áreas de pintura calcinada, en las de se recuperó progresivamente la cohesión entre las distintas capas empleando para ello un adhesivo polivinílico y colas naturales.

Las intervenciones en el soporte continuaron con una limpieza mecánica del reverso, en la que fueron retirados los restos de yeso y estopa disgregados que ya no cumplían su función. Después de lo cual pudimos acceder y tratar algunas de las zonas que presentaban un mayor deterioro: galerías de xilófagos, grietas, juntas de ensambladura y exudaciones de nudos, entre otras.

Fueron también eliminados del soporte todos aquellos elementos ajenos a él, que provocaban daños, como tachas, grapas, tornillos y otros elementos metálicos que provocaban daños y provenían de antiguos ancajes al muro.

La consolidación estructural de la madera fue realizada con el empleo de un copolímero acrílico. Las juntas de ensambladura de los paneles así como las grietas y fendas se consolidaron con un sistema de chuleteado, utilizando como material la madera de balsa y un adhesivo polivinílico.

Predel·la del retaule de Guerau de Castellvert després de la restauració.

Predela del retablo de Guerau de Castellvert después de la restauración.

Detall de la polsera. Després de la restauració.
Detalle del guardapolvo. Después de la restauración.

En la taula central varen ser canviats els travessers seguint la disposició de l'original i es varen subjectar al suport a través d'un sistema de molls. Este sistema permet que siga el moll el que absorbisca de manera gradual qualsevol moviment de contracció o de dilatació que es puga produir en la fusta.

Hem de destacar que en la reintegració volumètrica tant d'elements estructurals com d'elements decoratius del retaule s'ha emprat el mateix material del suport, la fusta de conífera.

Per a finalitzar el tractament del revers, i com a mesura de protecció enfront d'agents externs, es va aplicar un copolímer acrílic en solució i una pel·lícula de cera microcristalina.

Les operacions de neteja de la superfície pictòrica i del daurat es dugueren a terme amb solucions i emulsions de diluents orgànics, i es va tornar a la pintura el seu cromatisme i lluminositat originals, amb l'excepció dels pigments blaus, l'enfosquiment del quals presentava la característica deterioració irreversible dels pigments de coure.

Després d'estucar i enrasar les pèrdues de pel·lícula pictòrica i preparació, es va iniciar el procés de reintegració cromàtica, que es va veure condicionat per

En la tabla central fueron repuestos los travesaños siguiendo la disposición del original y se sujetaron al soporte por medio de un sistema de muelles. Este sistema permite que sea el muelle el que absorba de manera gradual cualquier movimiento de contracción o de dilatación que se pueda producir en la madera en un futuro.

Debemos destacar que en la reintegración volumétrica tanto de elementos estructurales como de elementos decorativos del retablo se ha empleado el mismo material del soporte, la madera de conífera.

Para finalizar el tratamiento del reverso y como medida de protección frente a agentes externos se aplicó un copolímero acrílico en solución y una película de cera microcristalina.

Las operaciones de limpieza de la superficie pictórica y del dorado se llevaron a cabo con soluciones y emulsiones de disolventes orgánicos, devolviéndolo a la pintura su cromatismo y luminosidad originales, con la excepción de los pigmentos azules, cuyo oscurecimiento presentaba el característico deterioro irreversible de los pigmentos de cobre.

Después de estucar y enrasar las pérdidas de película pictórica y preparación, se inició el proceso de reintegración cromática que se vio condicionado por las fun-

Polsera del retaule de Guerau de Castellvert
després de la restauració.

Guardapolvo del retaule de Guerau de
Castellvert después de la restauración.

Dreta: Mestre de Xàtiva
Temple sobre taula, s. XVI
381 x 379 cm.
Església de Sant Pere, Xàtiva

Derecha: Maestro de Xàtiva
Temple sobre tabla, s. XVI
381 x 379 cm.
Iglesia de San Pedro, Xàtiva

les funcions de culte i devoció que continuen tenint les imatges representades en el retaule.

La tècnica i els materials emprats es varen aplicar en dos fases; finalment, sobre una base d'aquarel·la es va ajustar la reintegració amb pigments al vernís aglutinats amb una resina sintètica.

El criteri adoptat en la reintegració va consistir en la reconstrucció de les escenes a partir d'un procés d'investigació de la documentació pròxima a l'autor i d'iconografia similar a la del retaule. En les llacunes més grans es va aplicar un criteri diferenciador de l'original a través de la realització d'un tratteggio de línies, que aconseguixen a una certa distància un efecte de continuïtat cromàtica. Finalment, es va protegir la superfície pictòrica amb un envernissat.

Pel que fa al daurat, se'n varen restituir les pèrdues de més consideració i es varen daurar amb pa d'or de 24 quirats els elements reconstruïts en talla, que s'ajustaren a l'original amb una pàtina.

ciones de culto y de devoción que continúan teniendo las imágenes representadas en el retablo.

La técnica y materiales empleados se aplicaron en dos fases; sobre una base de acuarela se ajustó finalmente la reintegración por medio de pigmentos al barniz aglutinados con una resina sintética.

El criterio adoptado en la reintegración consistió en la reconstrucción de las escenas en base a la búsqueda de documentación próxima al autor y de iconografía similar al retablo. En las lagunas de mayor tamaño se aplicó un criterio diferenciador del original mediante la realización de un tratteggio de líneas que consiguen a cierta distancia un efecto de continuidad cromática. Por último se protegió la superficie pictórica con un barnizado final.

En la reintegración del dorado se repusieron las pérdidas de mayor consideración y se doraron los elementos reconstruidos en talla con pan de oro de 24 quilates, ajustándolos al original por medio de una pátina.

DIRECCIÓ GENERAL DE PROMOCIÓ CULTURAL I
PATRIMONI ARTÍSTIC

COORDINACIÓ GENERAL
Manuel Marzal

RESTAURACIÓ
Centre Tècnic de Restauració

SUPERVISIÓ TÈCNICA
Cristina Vázquez

RESTAURADORES
Isabel Alonso González
Carmen Bernat Martínez
Josefina Gallent Pérez
Anabel Jiménez Garrido
Olga Mondéjar Charcos
Adelina Osorio López
María Rosenda Román Garrido
María Antonia Zabildea Muñoz
María José Zacarías Orozco

RESTAURACIÓ DE DAURATS
Francisco Javier Almenar Besó
Xavier Ferragud Adam

ENTALLADOR
Juan Arcas

FUSTERS
Enrique Montoliu
Francisco Alberola

TEXTOS
Mariano González Baldoví
Cristina Vázquez Albaladejo

COORDINACIÓ DE L'EDICIÓ
Susana Vilaplana

TRADUCCIÓ
Josepa Asensi

FOTOGRAFIES
Francisco Alcántara
Centre Tècnic de Restauració

DISSENY I MAQUETACIÓ
Espirelius

FOTOMECÀNICA I IMPRESSIÓ
La Imprenta Comunicación Gráfica, S.L.

EDITA: Generalitat Valenciana
I.S.B.N.: 84-482-2402-7
DIPÒSIT LEGAL: V-1241-2000

Polsera del retaule de Guerau de Castellvert.
Església de Sant Pere. Xàtiva

Guardapolvo del retablo de Guerau de Castellvert.
Iglesia de San Pedro. Xàtiva

**CONSORCI
DE MUSEUS
DE LA
COMUNITAT
VALENCIANA**

**GENERALITAT
VALENCIANA**

CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL DE PROMOCIÓ CULTURAL
I PATRIMONI ARTÍSTIC

**AJUNTAMENT DE
XÀTIVA**

**CENTRE TÈCNIC
DE RESTAURACIÓ**

ISBN 84-482-2402-7

9 788448 224028